

Rovaniemi
Hyvinvointipalvelut

VAMMAISPOLIITTINEN OHJELMA 2012 – 2020

Valmistelu

TYÖRYHMÄ

Rovaniemen kaupunki		
Sosiaaliturvan johtaja	Mirja Kangas	puheenjohtaja
Suunnittelija	Eveliina Ojaniemi	sihteeri
Palveluesimies	Sakari Huotari	jäsen
Sosiaalityöntekijä	Maija Tervo	jäsen
Kaupunginhallitus	Raili Kerola	jäsen
Vammaisneuvosto	Matti Väliahdet	jäsen
	Minna Aula	jäsen
	Veikko Kallionpää	jäsen

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	4
2. VAMMAISUUDEN TUTKIMUS	5
2.1 Rovaniemen vammaispalvelut	5
2.2 Itsenäistä elämää tukevat palvelut	6
3. KAUPUNGIN VAMMAISPOLIITTIKAN TAUSTAA	6
3.1 Valtakunnalliset vammaispoliittiset tavoitteet	6
3.2 Kaupunkistrategian linjaukset ja tavoitteet	8
3.3 Kaupungin vammaispolitiikkaa ohjaavat arvot	9
4. STRATEGISET PÄÄMÄÄRÄT JA SISÄLTÖALUEET VUOTEEN 2020	10
4.1 Sosiaalipalvelut	10
4.2 Elinympäristö ja asuminen	11
4.3 Liikkumisen edistäminen	12
4.4 Varhaiskasvatus, koulutus ja opiskelu	13
4.5 Työllistyminen	13
4.6 Päivätoiminta	14
4.7 Terveystuhoitopalvelut ja kuntoutus	14
4.8 Kulttuuri, liikunta ja vapaa-aika	15
4.9 Tiedonsaanti ja tiedotus	16
5. VAMMAISPOLIITTINEN YHTEISTYÖ	16
5.1 Valtakunnallinen vammaisneuvosto	16
5.2 Rovaniemen vammaisneuvosto ja vammaisjärjestöt	17
6. VAMMAISPOLIITTISEN OHJELMAN SEURANTA	17
7. KEHITTÄMISEN PAINOPISTEET VUOTEEN 2020	18
8. LIITTEET	22
9. KÄSITTEET	24
10. LÄHTEET	25

1. JOHDANTO

Perusturvalautakunta on esittänyt vammaispoliittisen ohjelman laatimista 27.1.2009, § 10. Kaupungin hallitus on käsitellyt asiaa 23.2.2009, § 68 ja on päättänyt, että Rovaniemen kaupungille laaditaan uudistettu vammaispoliittinen ohjelma. Rovaniemen kaupungin vammaispoliittisen ohjelman 2011 - 2020 taustalla on vuonna 2010 valmistunut valtakunnallinen vammaispoliittinen ohjelma sekä kaupunginvaltuuston taloussuunnitelmassa 2011 – 2014 suunnittelukaudelle hyväksymän kaupunkistrategian ja sosiaalipalveluiden järjestämisen periaatteet. Ohjelman tehtävänä on edistää ennaltaehkäisevää hyvinvointipoliittikkaa. Ohjelma konkretisoi vammaispoliittisten päätösten vaikutuksia sekä yksilö- että yhteisötasolla. Rovaniemen kaupunki ja Rovaniemen maalaiskunta ovat aiemmin laatineet yhteisen vammaispoliittisen ohjelman vuosille 2005 – 2008.

Yhteiskunnalla on vastuu vammaisten tarpeiden huomioon ottamisessa. Suomalaista vammaispoliittikkaa on kehitetty viime vuosikymmeninä voimakkaasti valtion, kuntien ja eri kansalaisjärjestöjen taholta. Palvelu- ja kuntoutuskeskeisestä vammaispolitiikasta painopiste on siirtymässä vammaisten henkilöiden osallistumisen esteiden poistamiseen. Vuonna 2010 valmistuneella valtakunnallisella vammaispoliittisella ohjelmalla onkin haluttu vahvistaa osallistavaa yhteiskuntakehitystä. Vammaispoliittisen arvo- ja asennemuutoksen läpiviennin tavoitteena yhteiskunnassa on vaikuttaa vallitseviin näkemyksiin ja ymmärrykseen niin, että ihmiset voivat yhdessä rakentaa yhteiskuntaa.

Vammaispolitiikan tavoitteena on edistää vammaisten hyvinvointia, mikä toteutuu tukemalla vammaisten henkilöiden itsenäistä elämää. Tavoitteen saavuttamista edistetään kannustamalla vammaisia henkilöitä aktiivisuuteen ja omatoimisuuteen ja lisäämällä päätäntävaltaa sekä poistamalla osallistumisen fyysisiä, asenteellisia ja kommunikointiin liittyviä esteitä. Itsenäisen elämän edellytys on toiminta- ja työkyvyn ylläpitäminen ja edistäminen sekä tarvittavat palvelut. Periaatteena on, että julkiset palvelut suunnitellaan kaikille kuntalaisille sopiviksi ja ympäristö esteettömäksi. Kaupungin viranomaiset eri hallintokunnissa edistävät vammaisten henkilöiden elinoloja sekä pyrkivät toiminnallaan ehkäisemään epäkohtien syntymistä ja poistavat haittoja, jotka rajoittavat vammaisen henkilön toimintamahdollisuuksia ja osallistumista. Kun kuntalaisille yhteisesti tuotettujen palvelujen tukitoimet eivät ole riittäviä tai sopivia, voidaan järjestää erityispalveluja, kuten asumis-, apuvälinekuljetus- ja tulkkauspalvelua. Vammaisten henkilöiden palvelut ja tukitoimet ovat positiivista erityiskohtelua, joilla turvataan yhdenvertaisuuden toteutuminen koko maassa.

Hyvän yhteiskuntasuunnittelun kannalta on keskeistä, että kunnilla, alueilla ja muilla yhteiskunnallisilla ja yksityisen sektorin toimijoilla on käytössään riittävästi vammaispoliittista osaamista. Kunnalliset vammaisneuvostot ovat merkittävä voimavara alueilla ja kunnissa, joissa ne jo toimivat. Vammaisneuvostolla on laaja-alaista vammaisuuden asiantuntemusta, joka on tarpeen saada käyttöön. Vammaisten ihmisten oikeuksien ja elämäntilanteen mukaan ottamiseen päätöksenteossa tarvitaan jatkuvaa viranomaisten ja kansalaisten vuorovaikutusta.

2. VAMMAISUUDEN TUTKIMUS

Suomessa tarvitaan lisää tietoa vammaisten arjesta. Määrältään vammaistutkimus on viime vuosina lisääntynyt, mutta on edelleen kohtuullisen vähäistä. Vammaistutkimuksen vahvistaminen on yksi valtakunnallisen vammaispoliittisen toimintaohjelman (VAMPO) tavoitteista. Peruspalveluministeri Paula Risikon perustama suunnitteluryhmä valmistelee alan professuurin perustamista, mikä parantaisi ja vakiinnuttaisi vammaistutkimuksen asemaa Suomessa.

Tarkkaa tietoa ei ole vammaisuuden esiintymisestä Suomen väestössä. Viime vuosina Kelan tuottamia tilastotietoja työkyvyttömyyseläkkeitten määristä ja vammaisuuksista on käytetty kuvaamaan vammaisuuden esiintymistä myös alue- ja kuntatasolla. Tilastoissa vammaisia koskevat tiedot voivat sisältyä useita muita ryhmiä sisältävään kokonaisuuteen. Palvelujen tilastotietojen monipuolistaminen parantaisi palvelujen kehittämistä, tarjoamista sekä kustannusten arviointia. Vammaisten henkilöiden palvelutarpeet ovat kuitenkin yksilöllisiä, muun muassa elämänkaaren mukaisesti kehittyviä. Erityspalvelujen tarve jakautuu eri tavoin, pitkälti sattumanvaraisesti kuntiin ja alueille.

Tilastoja rovaniemeläisten kehitysvammaisten ja vaikeavammaisten henkilöiden toimeentulosta, asumismuodoista sekä myönnettyistä palveluista on tuotettu tulevien vuosien palvelujen tarpeen ennakkointia ja palvelujen kehittämistä varten. Vammaisuuksien saajia oli Suomessa joulukuussa 2010 yhteensä 296 324 henkilöä, joista keliakiaa sairastavan ruokavaliokorvaus maksettiin 28 963 henkilölle. Vammaisuuksiin luetaan lapsen alle 16 -vuotiaan vammaistuki, aikuisen 16 vuotta täyttäneen vammaistuki, eläkeläisen eläkettä saavan hoitotuki sekä ruokavaliokorvaus. Rovaniemellä lapsen vammaistukea sai joulukuussa 2010 yhteensä 383 henkilöä. Aikuisen vammaistuen saajia oli 144 henkilöä. Eläkkeensaajan hoitotuen saajia oli Rovaniemellä 2 601 henkilöä.

2.1 Rovaniemen vammaispalvelut

Rovaniemen kaupungin sosiaalipalvelujen tilastotietojen mukaan kaupungin alueella on kehitysvammaisia henkilöitä n. 0,7 % asukkaista eli noin 415 henkilöä vuonna 2010. Kehitysvammaisista henkilöistä lähes puolet asuu lapsuudenkodissaan vanhemman tai vanhempiansa kanssa ja noin kolmannes asuu kaupungin asumispalveluyksikössä. Itsenäisesti asuvia kehitysvammaisia henkilöitä on noin 10 % ja pitkäaikaisesti kehitysvammalaitoksessa asuu noin 7 %. Lisäksi muun asumisvaihtoehdon piirissä on noin 5 % kehitysvammaisista. Kehitysvammaisista alle 16 -vuotiaita on noin kolmasosa, 17 – 55 -vuotiaita on noin puolet ja yli 56 -vuotiaita on noin 15 %.

Vaikeavammaisten palveluasumisen asiakkaita oli kaupungin vammaispalveluissa vuonna 2010 yhteensä 61 henkilöä, joista 45 henkilöä asui palveluasumisessa asumisyksikössä ja 16 henkilöä palveluasumisessa omassa kodissa. Palveluasumista järjestetään järjestöjen tai yksityisten palvelutuottajien ylläpitämissä tai kaupungin omissa asumisyksiköissä. Palveluasumista järjestetään myös henkilön omassa kodissa henkilökohtaisen avustajan, kotipalvelun tai omaishoidon avulla.

Omaishoidon tukea myönnetään vanhuksen, vammaisen tai sairaan henkilön hoidon ja huolenpidon järjestämiseen kotona omaisen tai muun hoidettavalle läheisen henkilön avulla. Rovaniemellä on omaishoidontuella ollut vuonna 2010 hoidettavana 488 henkilöä, joista alle 65-vuotiaita on ollut

165 henkilöä ja yli 65- vuotiaita 323 henkilöä. Vuonna 2009 omaishoidontuella on hoidettu 459 henkilöä, joista alle 65-vuotiaita on ollut 134 henkilöä ja yli 65-vuotiaita 325 henkilöä.

2.2 Itsenäistä elämää tukevat palvelut

1.9.2009 uudistuneen vammaispalvelulain tuoma yhteiskunnallisesti merkittävä muutos on ollut vaikeavammaisten subjektiivinen oikeus saada henkilökohtaista apua. Henkilökohtaisen avun käyttäjät ovat vaikeavammaisia henkilöitä, joihin kuuluu myös kehitysvammaisia henkilöitä. Vaikeavammaisella henkilöillä on henkilökohtaisen avun tuella mahdollisuus toteuttaa omia valintojaan työssä, vapaa-ajalla ja opiskelussa. Vuonna 2009 uudistuneen vammaispalvelulain myötä henkilökohtaisen avun käyttö on lisääntynyt Rovaniemellä. Vaikeavammaisen henkilökohtaista apua on Rovaniemellä myönnetty vuonna 2009 yhteensä 54 henkilölle ja vuonna 2010 yhteensä 142 henkilölle.

Vammaisella henkilöllä on yksilöllinen oikeus esteettömään liikkumiseen päivittäin oman tarpeensa mukaisesti. Liikkumisen tarpeeseen vastataan ensisijaisesti yhteiskunnan järjestämien yleisten palvelujen kuten joukkoliikenteen kautta. Kun yleiset palvelut eivät riitä turvaamaan vammaisten täyttä osallistumista, palvelut järjestetään sosiaalihuolto- tai vammaispalvelulain mukaisina. Vaikeavammaiselle tarkoitettuja kuljetuspalveluja on myönnetty Rovaniemellä vuonna 2009 yhteensä 1257 henkilölle ja vuonna 2010 yhteensä 1351 henkilölle. Kuljetuspalvelujen käyttäjät ovat vaikeavammaisia, joihin kuuluu myös kehitysvammaisia henkilöitä. Lisäksi Sosiaalihuoltolain mukaisia kuljetuspalveluja asiointiin on myönnetty Rovaniemellä vuonna 2010 yhteensä 624 henkilölle.

3. KAUPUNGIN VAMMAISPOLITIIKAN TAUSTAA

Valtakunnallinen vammaispoliittinen ohjelma sekä kaupunginvaltuuston linjaukset ja päätökset ovat ohjanneet Rovaniemen vammaispoliittisen ohjelman laadintaa. Kaupungin vammaispoliittiseen ohjelmaan on kirjattu kehitettävät sisältöalueet, joihin on erityisesti kiinnitettävä huomiota, jotta kaupunkistrategian ja palveluiden järjestämisen tavoitteet toteutuvat. Rovaniemen vammaispoliittinen ohjelma sisältää tavoitteet sekä kehittämisen painopisteet vuosille 2011 - 2020.

3.1 Valtakunnalliset vammaispoliittiset tavoitteet

Valtakunnallisen vammaispolitiikan tavoitteena on, että kaikki ihmiset ovat yhdenvertaisia. Kaikilla on oltava yhtäläiset mahdollisuudet elää ja toimia yhteiskunnassa. Syrjintä on kielletty. Hyväksikäyttö ja väkivaltainen kohtelu ovat rangaistavia tekoja. Yhdenvertaisuusperiaatteet eivät vielä täysimääräisesti toteudu kaikissa tilanteissa. Yhteiskunnan rakenteelliset esteet ja vallitsevat asenteet rajoittavat osin vammaisten ihmisten itsenäistä suoriutumista, itsemääräämisoikeutta ja yhteiskunnallista osallisuutta.

Valtakunnallisen vammaispoliittisen ohjelman laatiminen on asetettu tavoitteeksi Vanhasen I hallituksen vuonna 2006 antamassa vammaispoliittisessa selonteossa. Selonteon käsittelyn yhteydessä eduskunnan sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta on edellyttänyt, että hallitus ryhtyy pikaisesti valmistelemaan laaja-alaista vammaispoliittista ohjelmaa. Suomalaisen vammaispolitiikan kolme keskeistä periaatetta on kirjattu selontekoon seuraavasti:

vammaisten henkilöiden oikeus

- **yhdenvertaisuuteen**
- **osallisuuteen**
- **tarpeellisiin palveluihin ja tukitoimiin.**

Vuonna 2007 Suomi on allekirjoittanut YK:n yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista. Sopimus ei kuitenkaan ole vielä Suomea sitova, koska kansallista ratifiointia ei ole saatettu loppuun. Sopimuksessa vahvistetaan jo ennestään vammaisille kuuluvia ihmisoikeuksia kuten oikeutta laadukkaaseen elämään, liikkumisvapautta sekä oikeutta koulutukseen ja työssäkäyntiin. YK:n tavoitteiden toteutumiseksi tulee lainsäädäntö saada vastaamaan sopimusta, tehdä mahdolliseksi vammaisten täysimääräinen osallistaminen ja toteuttaa sopimuksen toteutumisen valvonta. Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) 2006 hyväksymässä yleissopimuksessa vammaisten henkilöiden oikeuksista vammaisuus määritellään seuraavasti ”Vammaisiin henkilöihin kuuluvat ne, joilla on sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, jonka vuorovaikutus erilaisten esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa.”

Yhteiskunta on halunnut turvata vammaisten henkilöiden oikeudenmukaisen aseman puuttumalla epäkohtiin konkreettisin korjaus- ja kehittämistoimenpitein. Tätä työtä varten käynnistettiin vammaispoliittisen ohjelman (VAMPO) valmistelu. Valtakunnallisessa vammaispoliittisessa ohjelmassa on linjattu lähivuosien (2010 - 2015) konkreettiset vammaispoliittiset toimenpiteet. Samoin siinä on linjattu ne yhteiskunnalliset kehityskulut, joilla tavoitellaan kestävää ja vastuullista vammaispolitiikkaa. Vammaispoliittiseen ohjelmaan sisältyvät seuraavat ulottuvuudet:

- Tulevaisuuden tavoitteena on kestävä vammaispolitiikka. Se antaa tilaa yhteiskunnan monimuotoisuudelle, torjuu syrjintää ja vahvistaa yhteiskunnan esteettömyyttä ja saavutettavuutta. Vastuu kestävän vammaispolitiikan toteuttamisesta on yhteiskunnan kaikilla toimijoilla.
- Hyvä vammaispolitiikka edellyttää sitä, että tekijät ovat tietoisia toimintansa vaikutuksista vammaisten ihmisten elämään. Ohjelmalla vahvistetaan hyvän vammaispolitiikan toteuttamista yhteiskuntapolitiikan kaikilla lohkoilla eli vammaisnäkökulmaa valtavirtaistetaan.
- Aiemmasta hoivan ja huollon hallitsemasta ajattelutavasta vammaispolitiikassa on viime vuosina siirrytty ihmis- ja perusoikeusajatteluun. Ohjelman tavoitteena on turvata vammaisten henkilöiden oikeudenmukainen yhteiskunnallinen asema myös käytännössä. Tavoitteena on yhteiskunta, jossa toteutuvat vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuus, osallisuus ja syrjimättömyys.
- Ohjelmassa keskiössä on vammaisen ihmisen elämä kokonaisuutena, johon kuuluu niin opiskelu, työ, toimeentulo, perhe-elämä kuin asuminenkin. Painopiste on itsenäisen elämän tukemisessa sekä toiminta- ja työkyvyn ylläpitämisessä ja edistämisessä.
- Viimesijainen vastuu vammaispolitiikasta on valtiolla, mutta kunnilla on erittäin merkittävä rooli toimenpiteiden toteuttamisessa. Vammaispoliittinen ohjelma tarjoaa tuen ja suunnan kunnalliselle ja alueelliselle vammaispolitiikalle.
- Ohjelmassa on määritelty ehdotetuille toimenpiteille vastuutahot, aikataulu ja seurannan toteutus.

3.2 Kaupunkistrategian linjaukset ja tavoitteet

Rovaniemen kaupunginvaltuuston hyväksymään kaupunkistrategiaan vuosille 2011 – 2014 on kirjattu ne arvot, jotka ohjaavat kaupungin toimintaa. Näitä arvoja ovat **yhteisöllisyys, luovuus, ympäristötietoisuus ja vastuullisuus**.

Yhteisöllisyys arvona tarkoittaa kaupungin toiminnassa sitä, että edistetään yhtäläisiä hyvän elämän mahdollisuuksia. Toimitaan luottamusta, turvallisuutta ja tasa-arvoisuutta edistäen. Arvostetaan avoimuutta, yhdessä tekemistä ja kansalaiskeskustelua. Rakennetaan kumppanuutta ja verkostoidutaan. **Hyväksytään erilaisuus**. Rovaniemen kaupungin päämääränä on järjestää asukkaille riittävät ja laadukkaat lakisääteiset peruspalvelut ja luoda edellytykset muille hyvinvointipalveluille. Asukkaille tarjotaan viihtyisä elinympäristö ja **hyvät kuulluksi tulemisen, osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuudet**.

Rovaniemen kaupunkistrategiassa on määritelty kaupunkitason kriittiset menestystekijät neljästä eri näkökulmasta. Asukkaiden näkökulmasta Rovaniemen kaupungin toiminta ja palvelut perustuvat kuntalaisten, yritysten ja yhteisöjen palvelutarpeisiin, joita selvitetään muun muassa arviointi- ja ennakoitintiedon, tutkimuksen ja asiakaspalautteen avulla. Palvelutoimintaa ja kaikkia asiakasryhmiä koskevia poikkileikkaavia tavoitteita ovat:

- kulttuurisen identiteetin ja kulttuurisesti moniarvoisen ilmapiirin vahvistaminen
- **kuulluksi tulemisen ja osallisuuden tukeminen** asioiden valmistelussa ja niiden päätöksenteossa
- **varhainen ja avoin yhteistyö, ennakoiva ja ennaltaehkäisevä toiminta** palveluita järjestettäessä
- terveyden edistämisperiaatteen toteuttaminen
- kestävän kehityksen eri ulottuvuuksien toteuttaminen
- kaupunki **huomioi** kaikessa toiminnassaan **erityisryhmät**, kuten opiskelijat, maahanmuuttajat ja vammaiset
- **erityisryhmien tarpeet huomioidaan** palveluiden järjestämisessä ja asuinympäristön suunnittelussa

Palveluiden järjestämisen ja palvelutuotannon tulee perustua väestöryhmien palvelutarpeisiin. Tulevaisuudessa kehittämisen painopisteenä on muuttaa kaupunkiorganisaatiota siten, että se tukee asukaslähtöistä hallinnolliset rajat ylittävää palvelujen järjestämistä.

Palvelujärjestelmän näkökulmasta kaupungin tavoitteena on koko palvelujärjestelmän tehokkuus, vaikuttavuus sekä ennaltaehkäisevä ja avopalveluihin tukeutuva toiminta. Tavoitteena on

- toiminnan vaikuttavuuden ja tuottavuuden kasvattaminen ja
- palveluiden hyvä saavutettavuus.

Palveluhankintastrategia ohjaa palveluiden hankintaa. Sähköistä asiointia otetaan käyttöön perinteisten asiointitapojen rinnalle.

3.3 Kaupungin vammaispolitiikkaa ohjaavat arvot

Rovaniemen kaupungin vammaispolitiikan arvot ovat yhdensuuntaisia Rovaniemen kaupunginvaltuuston vuosille 2011 – 2014 hyväksymän kaupunkistrategian arvojen sekä valtakunnallisen vammaispoliittisen ohjelman arvojen kanssa. Rovaniemen kaupungin vammaispolitiikka perustuu arvoihin, joita ovat yhdenvertaisuus, esteettömyys, osallisuus ja osallistuminen sekä moniarvoisuus ja monimuotoisuus. Edellä mainitut arvot ovat myös periaatteina Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) 2006 hyväksymässä yleissopimuksessa vammaisten henkilöiden oikeuksista. Arvot ovat perustana päätöksenteossa ja niiden toteutumista seurataan osana muun toiminnan arviointia.

YHDENVERTAISUUS

Yhdenvertaisuus arvona korostaa sitä, että kaikki ihmiset ovat yhdenvertaisia. Yhdenvertaisuus on perusoikeus ja perusoikeudet kuuluvat kaikille. Kaikilla on yhtäläiset mahdollisuudet elää ja toimia yhteiskunnassa sekä tavoitella ja toteuttaa itselleen hyvää elämää. Jokaisen tulee voida suunnitella elämänsä siten, että se parhaiten vastaa hänen ja hänen läheistensä tarpeita ja toiveita kunakin ikäkautena. Syrjintää ei sallita.

ESTEETTÖMYYS/SAAVUTETTAVUUS

Esteettömyys ja saavutettavuus ovat yhdenvertaisuuden edistämistä. Yhteiskunnan rakenteiden, toimintojen ja palveluiden esteettömyys edistää sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja vähentää syrjäytymistä. Esteettömyys voidaan jakaa muun muassa fyysiseen, psyykkiseen, sosiaaliseen, taloudelliseen, asenteelliseen sekä tiedottamisen ja turvallisuuden alueeseen. Itsenäinen elämä ja täysimääräinen osallistuminen kaikilla elämänalueilla edellyttävät, että vammaisilla henkilöillä on muiden kanssa yhdenvertainen pääsy muun muassa fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen ja muihin yleisölle avoimiin tai tarjottaviin järjestelyihin ja palveluihin sekä tiedonsaantiin ja viestintään.

OSALLISUUS JA OSALLISTUMINEN

Osallisuus arvona korostaa ihmisen kokemusta jäsenyydestä yhteisössä ja yhteiskunnassa, jossa ihmisellä on mahdollisuus osallistua, toimia ja vaikuttaa. Paitsi mahdollisuuden vaikuttaa asioiden kulkuun, se pitää sisällään myös johonkin kuulumisen tunteen sekä sitoutumisen. Osallisuuden kokemus muodostuu riittävästä tuesta ja arvostuksen kokemuksista. Se edellyttää tasavertaisuutta asiakassuhteessa, mielipiteen ilmaisemista ja osallistumista päätöksentekoon. Osallistumisen kokemukset voivat lisätä selviytymisen ja elämänhallinnan tunteita tai päinvastoin heikentää asiakkaan kokemuksia omista mahdollisuuksista vaikuttaa, mikäli asiakas ei tule kuulluksi. Osallistumisen tukeminen ja sen opettelu on tärkeää syrjäytymisen ehkäisyn kannalta. Palveluohjaus voidaan nähdä osallistavana toimintamallina, joilla annetaan tilaa ja mahdollisuuksia osallistumiselle (Eloranta 2006, 16). Vammaisella henkilöllä on oikeus osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja tiedonsaamiseen itselleen ymmärrettävässä muodossa. Hänellä on oikeus myös olla yhteisön jäsen ja osallistua kaikkeen sen toimintaan eri ikäkausina yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Itsemääräämisoikeus tarkoittaa henkilön oikeutta itsenäiseen harkintaan, päätöksentekoon ja toimintaan häntä itseään koskevissa asioissa. Mikäli kykyä tai voimia oman tahdon ilmaisuun ei ole, on vammaista henkilöä tarpeen ja yleensä mahdollista tukea niin, että päätökset voidaan tehdä yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Valtaistuminen tarkoittaa henkilökohtaisen hallinnan vahvistamista, jolloin henkilö kokee, että hänellä on mahdollisuuksia vaikuttaa olosuhteisiin, saavuttaa päämääriään ja saada enemmän valtaa elämäänsä.

MONIARVOISUUS JA MONIMUOTOISUUS

Moniarvoisuusajattelun ja monimuotoisuuden lähtökohta arvona on, että vaikka ihmiset ovat erilaisia, he ovat yhdenvertaisia suhteessa toisiinsa. Erilaisuuden hyväksyminen on avain syrjimättömyyteen, suvaitsevaisuuteen ja tasa-arvoisuuteen. Monimuotoisuudella tarkoitetaan erilaisuuden kokemista myönteisenä asiana ja voimavarana.

4. STRATEGISET PÄÄMÄÄRÄT JA SISÄLTÖALUEET VUOTEEN 2020

Rovaniemen kaupunkistrategiassa palveluiden päätavoitteena on edistää ja tukea kuntalaisten hyvinvointia sekä vahvistaa toimintakykyä ja itsenäistä selviytymistä. Palveluiden järjestämisen tavoitteena on kuntalaisten hyvinvoinnin turvaaminen ja toimintaedellytysten edistäminen järjestämällä tarpeen mukaisesti oikein kohdennettuja palveluja. Palvelukulttuuria kehitetään itsemääräämisoikeutta ja yhdenvertaisuutta toteuttavaksi. Kehitettävät sisältöalueet ovat sosiaalipalvelut, vammaisten elinympäristö ja asuminen, liikkuminen, varhaiskasvatus, koulutus ja opiskelu, työllistyminen, päivätoiminta, terveydenhuoltopalvelut ja kuntoutus, kulttuuri, liikunta ja vapaa-aika sekä tiedonsaanti ja tiedotus.

4.1 Sosiaalipalvelut

Yhteiskunnan velvollisuus on järjestää yleiset palvelut kaikissa ikäryhmissä niin, että ne ovat kaikkien palveluiden käyttäjien saavutettavissa. Toissijaisena tulevat peruspalveluita täydentävät palvelut. Kun yleiset palvelut eivät riitä turvaamaan vammaisten täyttä osallistumista, palvelut järjestetään vammaispalvelulain mukaisina. Vaikka vammaispalvelulaki on ensisijainen kehitysvammalaikiin nähden, niin kehitysvammalain tarkoitus, soveltamisala ja palveluita koskevat säännökset ovat säilyneet ennallaan myös 1.9.2009 vammaispalvelulain uudistuksessa.

Vammaispalvelulain tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä. Vammaispalvelulain vuonna 2009 toteutettu uudistus vahvistaa edelleen vammaisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Lain muutoksien tavoitteet:

- Lisätä vaikeavammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta ja itsenäisyyttä sekä parantaa heidän mahdollisuuttaan osallistua yhteiskunnan eri toimintoihin.
- Lisätä vaikeavammaisten henkilöiden keskinäistä yhdenvertaisuutta vamman laadusta ja asuinpaikasta riippumatta.
- Vahvistaa vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeutta muun muassa kehittämällä palvelujen toteuttamista koskevia menettelytapasäännöksiä siten, että vammaisen henkilön oma mielipide ja toivomukset sekä yksilöllinen avuntarve ja elämäntilanne otetaan entistä vahvemmin huomioon palveluja ja tukitoimia suunniteltaessa ja niistä päätettäessä.

Vammaispalvelulain tuoma yhteiskunnallisesti merkittävä muutos on ollut vaikeavammaisten subjektiivinen oikeus saada henkilökohtaista apua. Tällä mahdollistetaan vaikeavammaisten henkilöiden mahdollisuus toteuttaa omia valintojaan työssä, vapaa-ajalla ja opiskelussa.

Tämän päämäärän toteutuminen edellyttää, että

- Tarjotaan riittävät ohjaus ja neuvontapalvelut
 - Ø palveluohjaus, kotikäynnit ja sähköiset neuvontapalvelut.
- Kehitetään ennakoivan tiedon tuottamista asiakkaan palveluiden tarpeesta esimerkkinä palvelusuunnitelman yhteydessä tehtävä ennakoilmoitus asumispalvelun tarpeesta.
- Vammaisen lapsen perheen tukena on riittävästi perheen jaksamista tukevia sosiaalipalveluita.
 - Ø Tilapäishoidon sisältöä kehitetään ja mahdollistetaan nopea tilapäishoidon saanti.
 - Ø Kotipalvelua/perhetyötä kehitetään.

4.2 Elinympäristö ja asuminen

Elinympäristön terveellisyys, turvallisuus ja viihtyvyys ovat väestön fyysisen ja psyykkisen terveyden ylläpitämisen edellytyksiä. Lähtökohtana on hyvä kaavoitus, jossa asuinrakennusten, julkisten rakennusten, koulujen ja päiväkotien, liikenneväylien sekä viheralueiden sijoittamisessa huomioidaan edellä mainitut näkökulmat. Rakennetut fyysiset esteet kuten portaat ja katujen kivetykset sekä tehdyt liikennepoliittiset päätökset, jossa ei ole huomioitu esteettömän ympäristön periaatteita, lisäävät vammaisten tarvitsemia erityispalveluita. Ratkaisut, jotka palvelevat vammaisia, palvelevat myös muita ryhmiä kuten lapsiperheitä ja ikäihmisiä.

Asumispalvelujen kehittämisen kokonaisratkaisuihin tulee huomioida esteettömän elinympäristön ja asumisen periaatteet. Asumispalvelujen tavoitteena on elämänlaatuun liittyvien palvelujen monipuolinen kehittäminen ja sulauttaminen yhteisöön ja asuinympäristöön. Asuntojen toimivuuden tulee mahdollistaa vammaisten henkilöiden aiempaa suurempi omatoimisuus ja lisätä hyvinvointia sekä yhteiskunnallista osallisuutta ja yhdenvertaisuutta. Siksi esteettömän ja saavutettavan asutuksen toteutumista vahvistetaan kaikin keinoin. Asumisen turvallisuusratkaisuihin tavoitteena on löytää tasapaino turvallisuuden ja omatoimisuuden mahdollistavien ratkaisujen välille. Tavoitteena on turvata omassa kodissa asuminen sekä se, että asumispalveluita on riittävästi tarjolla ja ne vastaavat sisällöltään tarvetta.

Kehitysvammaisten palveluasumisen lisätarve on arvioitu olevan Rovaniemellä 15 asumispaikkaa vuosina 2011 - 2012 ja sen jälkeen 10 paikkaa vuosina 2013 - 2015. Valtioneuvoston periaatepäätöksen 21.1.2010 mukaan Suomessa luovutaan vammaisten laitoshoidosta vain muutamia laitoshoitopaikkoja lukuun ottamatta. Vuosittaisilla asumispaikkojen lisäyksillä vastataan laitoshuollosta avohuoltoon siirtyvien palvelutarpeeseen, lapsuudenkodista muuttavien kehitysvammaisten nuorten, iäkkäiden vanhempien luona asuvien kehitysvammaisten henkilöiden sekä ikääntyvien kehitysvammaisten henkilöiden asumispalvelujen tarpeeseen.

Tämän päämäärän toteutuminen edellyttää, että

- Mahdollistetaan oman asumismuodon ja elintavan valinta.

- Ø Kotona asumisen mahdollisuutta tuetaan palveluin sekä tarvittavin asunnon muutostöin ja tukitoimin.
 - Ø Perhehoitoa kehitetään. Perhehoitajille järjestetään koulutusta ja tukea sekä perhehoitomaksut ja palkkiot tarkistetaan.
 - Ø Avohuollon palveluita kehitetään ja laajennetaan laitoshuollon purkamisen johdosta. Avohuollon palveluihin on tulossa yhä enemmän hoidollista apua ja tukea arkipäivän selviytymiseen tarvitsevia henkilöitä. Kehitetään ennalta ehkäiseviä palveluita ja toimenpiteitä, jota voidaan ehkäistä laitoshuoltoon siirtyminen tulevaisuudessa.
 - Ø Asumis- ja muuttovalmennusta kehitetään. Valmentavaa asumista kehitetään, jotta yksilölliset asumismuodot olisivat mahdollisia. Asumisvalmennus aloitetaan yleensä jatko-opintojen yhteydessä ja sillä tuetaan itsenäistymistä ja itsenäistä suoriutumista. Asumisharjoittelu valmistaa henkilöä tulevaan muutokseen ja muuttoon. Muuttovalmennus on muuttajan ja hänen läheistensä tukemista aikuisuuteen, tulevaan elämänmuutokseen ja muuttoon
 - Ø Kehitetään asumisen turvallisuutta. Asumisen tuki tukee asumisen turvallisuutta ja sisältää pelastautumisen harjoittelun. Hyvällä suunnittelulla poistetaan kotitapaturmien riskitekijöitä.
- Rakennetaan esteetöntä ympäristöä, jossa asuminen, liikkuminen ja asioiminen ovat mahdollista kaikille kuntalaisille.
 - Ø Uusien asumisyksikköjen tulee olla rakennettuja elinkaari-ajattelun mukaisina, jolloin huomioidaan yksilön oma elinkaari, kuten toimintakyvyn heikkeneminen tai kuntoutuminen. Elinkaari-ajattelussa huomioidaan myös asunnon muunneltavuus eri käyttötarkoituksiin sekä esteettömyys. Lisäksi huomioidaan erityisryhmien tarpeet, kuten aisti- ja liikuntavammat.
 - Ø Korjataan esteelliset julkiset toimitilat. Korjataan puutteet kuten vaikeasti avattavat ovet, liikkumiselle ahtaat tilat, puuttuvat tai kaikille käyttökelpoiset opasteet, hissistömyys, puuttuvat liuskat, huono akustiikka tai puutteet valaistuksessa.
 - Ø Hyödynnetään kaavoituksen ja asuinympäristöjen suunnittelun monipuoliset keinot, joilla voidaan parantaa henkilöiden omatoimisuutta ja elämänlaatua. Korjataan ympäristön esteellisyyttä kuten pintojen tasoerot, kulkutien esteet ja informaation puutteet.

4.3 Liikkumisen edistäminen

Vammaisella henkilöllä on yksilöllinen oikeus esteettömään liikkumiseen päivittäin oman tarpeensa mukaisesti. Sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja yhdenvertaisuus liikennepalveluissa toteutuvat silloin, kun kaikilla ihmisillä on mahdollisuus liikkua sekä saavuttaa palvelut ja niihin liittyvä liikkumista koskeva informaatio. Yhteiskunta järjestää yleiset kaikkien käyttäjien saavutettavissa olevat liikkumisen palvelut julkisena liikenteenä. Toissijaisena tulevat peruspalveluita täydentävät palvelut esimerkiksi kuljetuspalvelut, joita järjestetään sosiaali- ja vammaispalvelulain mukaisina.

Päämäärän toteutuminen edellyttää, että

- Eri liikkumisen vaihtoehdot ja niiden toimivuus mahdollistavat vammaisen tarpeiden mukaisen liikkumisen.
 - Ø Joukkoliikennettä ja palveluliikennettä kehitetään vastaamaan myös vammaisten liikkumistarpeita.

4.4 Varhaiskasvatus, koulutus ja opiskelu

Varhaiskasvatuksessa suositetaan lapsen integrointia normaaleihin lapsi- ja opetusryhmiin. Integroinnin päämääränä on auttaa lasta saamaan taitoja ja itseluottamusta, jotta hän pystyy osallistumaan tasavertaisesti vuorovaikutukseen ja toimintoihin toisten lasten kanssa osana yhteisöä jossa elää.

Lapsen arki pyritään saamaan toimivaksi. Toimintaperiaatteena ovat myös perhelähtöisyys, vanhemmuuden tukeminen ja varhainen tukeminen.

Vammaiset lapset ja nuoret käyvät koulua ja opiskelevat mahdollisuuksiensa mukaan yhdenvertaisesti ikätovereidensa kanssa. Lähes kaikki erityisopetuspalvelut on mahdollista toteuttaa perusopetuksen koulussa joko vertaisryhmässä tai erityisopetuksen pienryhmän tuella. Koulutus ja opiskelu tulee toteuttaa ja kehittää siten, että kaikilla kansalaisilla eri ikäkausina ovat yhtäläiset mahdollisuudet koulutuksen ja opiskelun avulla vahvistaa yhteiskunnallista osallisuuttaan ja itsenäisyyttään.

Päämäärän toteutuminen edellyttää, että

- Tunnistetaan ja havaitaan lapsen tuen tarpeita varhaisessa vaiheessa sekä tuetaan ja kuntoutetaan lapsen kokonaisvaltaista kehitystä ja sen vahvuuksia. Tehdään perhelähtöistä yhteistyötä lapsen vanhempien kanssa ja muiden eri hallinnonalojen ammattilaisten kanssa. Lisäksi tulee olla ennakkoluuloton asenne, koulutusta, riittäviä oppilashuoltopalveluita, koulunkäyntiavustaja, terapia- ym. tukipalveluita.
- Tuetaan opinto-ohjauksen ja ammatinvalinnan keinoin vammaisten nuorten kouluttautumista ja tuetaan oppilasta opintojen nivelkohdissa. Varmistetaan, että keski- ja korkea-asteen, valmentavan ja kuntouttavan opetuksen sekä vaikeimmin vammaisten opetuksen koulutuspaikkoja on riittävästi.
- Oppimisympäristöjä kehitetään esteettömiksi. Koulutilojen fyysisiä toimintaedellytyksiä kehitetään sekä uudisrakennuskohteissa että myös koulujen peruskorjaushankkeissa.

4.5 Työllistyminen

Vammaisuus ei saa olla työllistymisen este. Vammaisilla henkilöillä tulee olla muiden ihmisten kanssa yhdenvertaiset mahdollisuudet tuottavaan työhön, sosiaalisiin suhteisiin, kanssakäymiseen, yhdessä tekemiseen ja yhdessä olemiseen. Kuitenkin eteenkin sosiaaliturva- ja työvoimapolitiikassa painottuu yhä edelleen pyrkimys siihen, että toimeentulo hankitaan kokoaikaisella työllä. Tämä on johtanut siihen, että osatyökykyisyyttä ei ole voitu riittävästi hyödyntää työmarkkinoilla.

Osatyökykyisten työllistymishalukkuus ja työllistyminen eivät vaihtele eri selvitysten perusteella työllisyystilanteen mukaan. Työllistyminen on tällä hetkellä ensi sijassa kiinni työvoiman kysynnästä ja yhteiskunnan rakenteellisista tekijöistä (STM selvitys 2011). Yhteiskunnassa tulee etsiä ratkaisu niiden osatyökykyisten henkilöiden osalta, jotka sijoittuvat työmarkkinoiden ja sosiaaliturvajärjestelmän välimaastoon. Arvioinnissa tulisi huomioida eri kohderyhmien tarpeet kuten mielenterveyskuntoutajat, päihderiippuvaiset, kehitysvammaiset, fyysisesti vammaiset, toistuvais- ja pitkäaikaistyöttömät sekä ihmiset, joiden toimintakyky on alentunut.

Osatyökykyisten nykytilanteen muutos edellyttää kaikilta keskeisiltä valtakunnallisilta toimijoilta mm. työmarkkina- ja yrittäjäjärjestöiltä sekä kunnilta ja valtionhallinnolta arviointia, onko edellytyksiä sitoutua niin mittaviin ponnistuksiin kannusteiden, tukitoimien, palveluketjujen, tietojärjestelmien, lainsäädännön ja viime kädessä asenteiden muuttamiseksi, että työmarkkinat avautuvat kunnolla myös osatyökykyisille. Mikäli katsotaan, ettei suuren muutoksen aloittamiseen löydy riittävästi eväitä, tulee kuitenkin tehdä pieniä muutoksia (STM selvitys 2011:63). Rovaniemellä on vuoden 2010 lopussa uudelleen käynnistetty kaupungin hallinnon ja tuotannon välisenä yhteistyönä selvitystyö sosiaalisen työllistämisen palvelukokonaisuudesta.

Tämän päämäärän toteutuminen edellyttää, että

- Toiminta on asiakaslähtöistä eli tarjotaan asiakkaan toimintakykyä vastaavat palvelut monipuolisesti.
- Työllisyysohjelman mukaisia toimenpiteitä tarkennetaan. Toimenpiteitä ja resursseja suunnataan toisin, jos siihen on tarvetta.

4.6 Päivätoiminta

Päivätoiminnan tulee vahvistaa sosiaalista osallisuutta ja arjen toimintakykyä niiden henkilöiden osalta, jotka eivät ole työmarkkinoiden käytettävissä. Päivätoiminnan asiakkaita voivat olla fyysisesti vaikeavammaiset, kehitysvammaiset, mielenterveysongelmaiset, päihdeongelmaiset, toistuvais- ja pitkäaikaistyöttömät sekä ihmiset, joiden toimintakyky on alentunut. Rovaniemellä on käynnissä selvitys kohdealueen tilanteesta. Tällä hetkellä palveluverkosto on hajanainen. Muun muassa mielenterveyskuntoutujia ja vammaisia on sekä oman palvelutuotannon palveluissa että kolmannen sektorin palveluissa.

Tämän päämäärän toteutuminen edellyttää, että

- Toiminta on asiakaslähtöistä eli tarjotaan asiakkaan toimintakykyä vastaavat palvelut monipuolisesti.

4.7 Terveystuotopalvelut ja kuntoutus

Terveystuotopalveluilla tuetaan ihmisten omatoimisuutta, elämänlaatua ja työssä jaksamista. Terveystuotopalveluun laadukkaat palvelut, asianmukainen hoito ja terveydentilan seuranta ovat kaikkien kuntalaisten käytettävissä. Kuntoutuksen tavoitteena on ihmisen toimintakyvyn ja työkyvyn parantaminen tai säilyminen ja itsenäinen suoriutuminen erilaisissa elämäntilanteissa. Kuntoutuksella edistetään ja vahvistetaan vammaisten henkilöiden omatoimisuutta kaikkina ikäkausina. Kuntoutus tukee vammaisten henkilöiden osallisuutta, koulunkäyntiä, opiskelua, työelämään pääsyä, työssä jaksamista ja taloudellista itsenäisyyttä.

Tämän päämäärän toteutuminen edellyttää, että

- Perusterveydenhuollossa vammaisuuteen liittyvää erityisosaamista lisätään terveydenhuoltopalvelujen käytön toimivuuden ja sujuvuuden parantamiseksi sekä turvataan terveydenhuollon palvelujen saatavuus.

- Ø Kuntoutuksen palveluohjausta kehitetään.
- Terveydenhuollon palveluissa kehitetään kommunikaation toimivuutta.
 - Ø Vammainen henkilö voi tarvita henkilökohtaista apua, selkeää informaatiota ja riittävän pitkiä vastaanottoaikoja kommunikaation toimivuuden varmistamiseksi.
 - Ø Eri tavalla vammaiset ihmiset tulevat kuulluksi ja ymmärretyksi palvelujen käyttäjinä. Esimerkiksi kuulovammainen hyötyy palveluvuoron tiedottamisesta visuaalisessa muodossa. Tulkkauspalvelut esimerkiksi viittomakieli ja kuvakieli yms. tulee olla käytettävissä.
- Apuvälinepalvelu on osa hoitoa ja kuntoutusta, jonka tulee hoito- ja kuntoutussuunnitelman mukaisesti nivoutua osaksi saumatonta palveluketjua.
 - Ø Apuvälineiden käyttäjille annetaan tietoa uuden teknologian tuomista mahdollisuuksista.
- Terveydenhuollon perus- ja erityispalvelujen toimitilojen tulee olla esteettömiä ja soveltuvia eri tavoin vammaisille henkilöille.

4.8 Kulttuuri, liikunta ja vapaa-aika

Vammaisen henkilön hyvinvointia lisätään siten, että hänellä on mahdollisimman esteettömät mahdollisuudet osallistua yhteiskunnan tuottamiin virkistyspalveluihin esimerkiksi liikunta- ja urheilu-, taide-, matkailu- ja kirjastopalveluihin.

Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset ovat tärkeitä. Kaikille kuntalaisille on annettava mahdollisuus hyödyntää ja ilmaista omaa luovuuttaan. Kulttuurin tulee olla yhdenvertaisesti saavutettavaa ja erilaisten yhteisöjen tulee voida käyttää ja osallistua kulttuurin kuluttamiseen helposti ja esteettömästi. Rovaniemellä on hyvät mahdollisuudet liikunnan harrastamiseen esimerkiksi uimahalli palvelee monipuolisesti kaikkia asiakkaita. Kaupungissa on hyvät puitteet luonnossa liikkumiseen ja virkistäytymiseen. Monet laavut ja luontopolut sekä kaupungin puistot on tehty esteettömiksi huomioiden erilaisten liikkujien tarpeet.

Erityisliikuntapalvelut tarjoavat soveltavaa liikuntaa, jonka avulla luodaan erityisen tuen tarpeessa oleville henkilöille mahdollisuus liikkua ja harrastaa liikuntaa. Soveltavan liikunnan kohderyhmänä ovat kaiken ikäiset ihmiset. Nuorille vammaisille tulee suunnata heitä kiinnostavia vapaa-ajan palveluita. Vaikeavammaisilla nuorilla on myös mahdollisuus henkilökohtaisen avustajan kanssa osallistua vapaa-ajan tapahtumiin.

Tämän päämäärän toteutuminen edellyttää, että

- Kulttuuri- ja vapaa-ajan palveluiden sisällössä, saavutettavuudessa ja esteettömyydessä huomioidaan erityisryhmien tarpeet ja kiinnostuksen kohteet. Eri-ikäisiä vammaisia henkilöitä kuullaan suunniteltaessa kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelujen sisältöjä.
- Palveluita/kokoelmia on riittävästi huomioiden vammaisten tarpeet.
- Henkilökunnalla on riittävä osaaminen ja ammattitaito erityisryhmien huomioimiseen.

- Edistetään vammaisten henkilöiden liikkumista. Rovaniemen kaupungin verkkosivuilla on luontokohteita erilaisten liikkujien tarpeisiin.

4.9 Tiedonsaanti ja tiedotus

Avoin viestintä kaupungin suunnitelmista, palveluiden ja asukkaiden elinolojen kehittämisestä, on perusedellytyksenä täysivaltaiselle osallistumiselle ja vaikuttamiselle. Tavoitteena on vahvistaa avointa tiedotusta, tiedonsaantia, vammaistietoisuutta ja eri tahojen välistä yhteistyötä.

Tämän päämäärän toteutuminen edellyttää, että

- Kaupunki pyrkii mahdollisuuksien mukaan ottamaan huomioon toiminnassaan erityisryhmien tiedottamisen tarpeet. Rovaniemen Vammais- ja Kansanterveysjärjestöt ry:lle on tehty kaupungin sivustojen alle omat järjestöjen toimintaa esittelevät sivut, joiden sisältöä sekä kaupungin verkkosivujen sisältöä, saavutettavuutta ja esteettömyyttä kehitetään yhteistyössä eri järjestöjen kanssa.
- Edistetään tiedottamisen selkokieliisyyttä ja esteettömyyttä.
- Vammaispalveluopas päivitetään ja julkaistaan myös kaupungin verkkosivuilla.

Kaupungin lisäksi valtio tuottaa tiedonsaannin ja kommunikoinnin palveluja. Esimerkiksi sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiannosta on avattu osoitteessa www.sosiaaliportti.fi helppokäyttöinen ja kaikille toimijoille saavutettava sähköinen vammaispalvelujen käsikirja vammaispalvelulain soveltamisen tueksi. Vammaispalvelut toteuttavat vammaisten henkilöiden keskeisiä perusoikeuksia ja sen vuoksi on tärkeää, että niitä koskeva ensi asteen päätöksenteko on lain mukaista ja perusoikeuslähtöistä. Lisäksi Suomen vammaispoliittisesta ohjelmasta 2010 - 2015 on selkokielen julkaisu Sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivuilla.

5. VAMMAISPOLIITTINEN YHTEISTYÖ

5.1 Valtakunnallinen vammaisneuvosto

Valtioneuvoston asettama valtakunnallinen vammaisneuvosto VANE on viranomaisten, vammaisjärjestöjen ja omaisjärjestöjen yhteistoimintaelin. Neuvosto toimii sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä yhteiskuntapolitiikan suunnittelua, kehittämistä ja toteuttamista koskevissa, vammaisten henkilöiden elinoloihin ja hyvinvointiin vaikuttavissa asioissa. Valtakunnallinen vammaisneuvosto seuraa Suomen vammaispoliittisen ohjelman toteutumista.

Valtakunnallisen vammaisneuvoston tehtävänä on seurata yhteiskunnan suunnittelua, päätöksentekoa ja toimenpiteitä vammaisten kansalaisten osallistumismahdollisuuksien ja tasa-arvon edistämiseksi. Neuvosto tekee aloitteita ja esityksiä viranomaisille sekä antaa lausuntoja kysymyksistä, jotka liittyvät vammaisten kansalaisten osallistumismahdollisuuksiin ja tasa-arvoon. Se edistää vammaisten henkilöiden, heidän järjestöjensä ja viranomaisten yhteistyötä sekä toimia vammaisten kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseksi heitä koskevissa asioissa.

5.2 Rovaniemen vammaisneuvosto ja vammaisjärjestöt

Kunnalliset vammaisneuvostot ovat sekä vammaisten ihmisten asiantuntijaelimiä että yhteistyöfoorumeita vammaisille ihmisille, virkamiehille ja päättäjille. Kunnalliset vammaisneuvostot järjestävät erilaisia vammaispoliittisia tilaisuuksia, eri tahojen yhteistä toimintaa sekä tiedottavat ja kouluttavat vammaisuuteen liittyvistä kysymyksistä. Kokoukset, aloitteet, esitykset ja lausunnot ovat neuvostojen perustyötä. Rovaniemen vammaisneuvosto on Rovaniemen kaupungin alueella toimivien vammais- ja kansanterveysjärjestöjen yhteistyöelin. Rovaniemen vammaisneuvoston tehtävät ovat:

- edistää vammaisten henkilöiden osallistumista ja tasa-arvoa sekä vammaisten integroitumista yhteiskuntaan
- edistää fyysistä esteettömyyttä ja tiedonsaantia
- ottaa kantaa esille tuleviin vammaisille henkilöille tärkeisiin ajankohtaisiin asioihin
- ottaa kantaa julkiseen käyttöön tulevien rakennusten uudisrakennus- ja korjaussuunnitelmiin
- tiedottaa ja pyrkii näkyvyyteen

Vammaisjärjestöt ovat oman erityisalueensa asiantuntijoita ja ne ovat tärkeä osa palvelujärjestelmää. Rovaniemellä toimii Rovaniemen Vammais- ja Kansanterveysjärjestöt ry eli RoVaKa. Järjestön tarkoituksena on toimia alueensa yhteistyökanavana vammais- ja kansanterveysjärjestöjen, viranomaisten, säätiöiden ja muiden vastaavaa toimintaa harjoittavien yhteisöjen kesken. Järjestö antaa julkilausumia ja ottaa kantaa sosiaali- ja terveystalouden ajankohtaisiin asioihin, valvoo vammaisten ihmisten ihmisoikeuksia koskevia peruskysymyksiä sekä edistää esteettömän ympäristön saatavuutta. Keskeisenä päämääränä on edistää yhteistoimintaa ja parantaa vammais- ja kansanterveystyön yleisiä toimintaedellytyksiä

6. VAMMAISPOLIITTISEN OHJELMAN SEURANTA

Valtakunnallinen vammaispoliittinen ohjelma sekä kaupungin vammaispoliittinen ohjelma korostavat vammaisten henkilöiden osallisuuden lisäämistä kaikessa yhteiskunnallisessa toiminnassa. Vammaisnäkökulman tulee olla mukana yli sektorien menevässä kehittämistyössä sekä valmis- teilla olevissa hyvinvointia edistävässä ohjelmissa. Vammaisnäkökulma konkretisoituu toimintaa kehitettäessä sekä palveluiden järjestämisen tavoissa.

Kaupungin vammaispoliittiseen ohjelmaan vuosille 2011 – 2020 on kirjattu tavoitteet sisältöalueittain. Ohjelman tavoitteet ja kehittämisen painopisteet ovat valikoituneet kuntalaisilta palveluista saadun palautteen sekä ohjelman valmistumista ohjanneen työryhmän työskentelyn tuloksena. Tavoitteiden toteutumiseksi on määritelty painopisteet yleisellä tasolla. Painopisteiden konkretisoinnista vastaavat nimetyt valmistelu- ja vastuutahot.

Vammaispoliittisen ohjelman strategian toteutuminen edellyttää seuranta- ja säännöllistä arviointia ja raportointia. Vammaispoliittisen ohjelman toteutumisen arviointia ja raportointia varten perustetaan erillinen seurantaryhmä, jossa on mukana palvelun tilaaja- ja tuottajaorganisaation edustajia, vammaisneuvoston sekä kaupunginhallituksen edustaja. Seurantaryhmä arvioi ja raportoi vuosittain kehittämistoimien toteutumista eri sisältöalueilla. Lisäksi kaupungin vammaispoliittista ohjelmaa päivitetään tarvittaessa ja siitä vastaavat hyvinvointipalvelujen vastuuhenkilöt.

7. KEHITTÄMISEN PAINOPISTEET VUOTEEN 2020

TAVOITE	PAINOPISTEET	VALMISTELU- /VASTUUTAHO
<p>1. Sosiaalipalvelut</p> <p>Palvelut ja palvelukulttuuri tukevat vammaisen henkilön osallisuutta ja itsenäistä elämää.</p>	<p>Palvelut ovat hyvin saavutettavissa ja tarkoituksenmukaisia:</p> <p>1.Kehitetään ennakoivan tiedon tuottamista asiakkaan palveluiden tarpeesta. *Esimerkiksi palvelusuunnitelman yhteydessä kartoitetaan henkilön yksilölliset palvelutarpeet.</p> <p>2.Palveluohjausta ja neuvontaa kehitetään. Sähköisiä neuvontapalveluita kehitetään edelleen.</p> <p>3.Kehitetään perhelähtöistä hallinnon rajat ylittävää yhteistyötä. *Vammaisen lapsen perheen tukena on riittävästi perheen jaksamista tukevia sosiaalipalveluita. *Tilapäishoitoa sekä kotipalvelua/ perheyötä kehitetään.</p>	<p>Vammaispalvelut / vastuuhenkilöt Hyvinvointipalvelut / vastuuhenkilöt</p> <p>Sosiaalipalvelut / Vammaispalvelut Lasten ja perheiden palvelut / vastuuhenkilöt Terveystuulopalvelut / vastuuhenkilöt Hyvinvointipalvelut / vastuuhenkilöt</p>
<p>2. Asuminen ja elinympäristö</p> <p>Asuminen ja elinympäristö tukevat vammaisen henkilön itsenäistä elämää.</p>	<p>Kehitetään monimuotoista asumista ja avoimuuden palveluita, joissa huomioidaan vammaisen yksilölliset palvelutarpeet:</p> <p>1.Kotona asumisen mahdollisuutta tuetaan palveluin, asunnonmuutostöin ja tukitoimin.</p> <p>2.Kehitetään asumisen turvallisuutta.</p> <p>3.Kehitetään asumis- ja muuttovalmennusta.</p> <p>4.Kehitetään omaishoidontuella kotona asuvien perheiden tukimuotoja.</p>	<p>Vammaispalvelut / vastuuhenkilöt Hyvinvointipalvelut / vastuuhenkilöt</p> <p>Perustettu työryhmä</p>

	<p>Perhehoitoa kehitetään järjestämällä hoitajille koulutusta ja tukea sekä perhehoitomaksut ja palkkiot tarkistetaan.</p> <p>Rakennusprosesseissa edistetään asuminen ja ympäristön esteettömyyttä:</p> <p>1. Kaupungin toimitiloihin tehdään esteettömyyskartoitukset ja esteelliset kaupungin toimitilat korjataan mahdollisuuksien mukaan esteettömiksi.</p> <p>2. Liike- ja palvelurakennusten suunnittelussa huomioidaan myös vammaisten esteettömän liikkumisen tarpeet.</p>	<p>Sosiaalipalvelut / Vammaispalvelut / Lasten ja perheiden palvelut / vastuuhenkilöt Hyvinvointipalvelut / vastuuhenkilöt</p> <p>Tekninen tuotanto-osasto / infrapalvelut Tekniset palvelut / maankäyttö, yhdyskuntateknikka, ympäristövalvonta / vastuuhenkilöt Tilaliikelaitos / vastuuhenkilöt Rakentajat Vammaisneuvosto Palvelutuotanto / vastuuhenkilöt Hyvinvointipalvelut / vastuuhenkilöt</p>
<p>3. Liikkuminen</p> <p>Yksilöllisellä liikkumiskäytöllä tuetaan vammaisen henkilön toimintakykyä.</p>	<p>Vammaisen henkilön liikkumisen tarpeisiin vastataan erilaisin liikkumisen vaihtoehdoilla ja niiden toimivuudella.</p> <p>Joukkoliikennettä ja palveluliikennettä kehitetään niin, että ne ovat kaikkien käyttäjien saavutettavissa / esteettömiä.</p>	<p>Hallintopalveluiden tuotanto-osasto / matkapalvelukeskus / vastuuhenkilöt Vammaispalvelut / vastuuhenkilöt Hyvinvointipalvelut / vastuuhenkilöt Matkapalvelukeskustoiminnan kehittämisen seurantaryhmä</p>
<p>4. Varhaiskasvatus, koulutus ja opiskelu</p> <p>Lapsen / nuoren osallisuutta ja itsenäisyyttä vahvistetaan varhaiskasvatuksen, koulutuksen ja opiskelun avulla.</p>	<p>Vammaiset lapset/nuoret ovat päivähoitossa, käyvät koulua ja opiskelevat mahdollisuuksiensa mukaan yhdenvertaisesti ikätovereidensa kanssa:</p> <p>1. Kehitetään poikkihallinnollisia palveluita. * Perheen tukena on riittävästi kasvatusta tukevia palveluita. * Kehitetään palveluita erityisesti lapsen koulun / opintojen (päivähoito, ala-aste, yläaste, ammatilliset opinnot) nivelkohtiin ja asteelta toiselle siirtymisen sujuvuuteen. * Tuetaan nuoren kouluttautumista opinto-ohjauksen ja ammatinvalinnan keinoin.</p>	<p>Sivistyspalveluiden tuotanto-osasto / päivähoito / koulupalvelut Sosiaalipalvelut / Lasten ja perheiden palvelut / Vammaispalvelut / vastuuhenkilöt Terveystieteiden palvelut / vastuuhenkilöt Hyvinvointipalvelut / vastuuhenkilöt</p>

	<p>2.Tuotetaan tietoa nuorten vammaisten koulutustarpeesta; keski- ja korkeasteen, valmentavan ja kuntouttavan opetuksen sekä vaikeimmin vammaisten opetuksen koulutuspaikkoja on riittävästi. Yhteistyötä lisätään toimijoiden kesken.</p>	<p>Sivistyspalveluiden tuotanto-osasto/ koulupalvelut / vastuuhenkilöt Sosiaalipalvelut /Vammaispalvelut / vastuuhenkilöt Hyvinvointipalvelut / vastuuhenkilöt Rovaniemen koulutuskuntayhtymä Kolpeneen palvelukeskuksen ky.</p>
<p>5. Työllistyminen</p> <p>Työllistymisen avulla vaikutetaan vammaisen henkilön elintasoon ja vahvistetaan yhteiskunnallista osallisuutta.</p>	<p>Vammaisella henkilöllä on mahdollisuus tehdä työtä.</p> <p>1.Kehitetään sosiaalisen työllistämisen palvelukokonaisuutta. Kohdealueen toiminnasta on käynnissä selvitys.</p> <p>2.Työllisyysohjelman mukaisia toimenpiteitä ja resursseja suunnataan toisin, jos siihen on tarvetta.</p>	<p>Sosiaalipalvelut / vammaispalvelut / Aikuisten ja nuorten palvelut /vastuuhenkilöt Työllistämispalvelut / vastuuhenkilöt Hyvinvointipalvelut /vastuuhenkilöt Sosiaalisen työllistymisen työryhmä</p> <p>Työllisyysohjelman seurantaryhmä</p>
<p>6. Päivätoiminta</p> <p>Kuntouttavalla ja virikkeellisellä toiminnalla tuetaan vammaisen henkilön elämän taitoja ja aktiivisuutta.</p>	<p>Kehitetään sosiaalista osallisuutta ja arjen toimintakykyä vahvistavia palveluita. Kohdealueen toiminnasta on käynnissä selvitys.</p>	<p>Sosiaalipalvelut /vammaispalvelut / vastuuhenkilöt Hyvinvointipalvelut /vastuuhenkilöt Sosiaalisen työllistymisen työryhmä</p>
<p>7. Terveystuotopalvelut ja kuntoutus</p> <p>Terveystuotopalvelut tukevat vammaisen henkilön omaehtoisuutta ja elämänlaatua.</p>	<p>Perusterveydenhuollossa vammaisuuden liittyvää erityisosaamista lisätään:</p> <p>1. Turvataan terveystuotopalvelujen saatavuus ja henkilöstön erityisosaamista lisätään. * Kehitetään kuntoutuksen palveluohjausta *Varmistetaan palveluiden saatavuus.</p> <p>2.Kehitetään kommunikation toimivuutta. *Eri tavalla vammaiset ihmiset tulevat kuulluksi ja ymmärretyksi palvelujen käyttäjinä. Tulkkauspalvelut tulee olla tarvittaessa käytettävissä esim. viittomakieli ja kuvakieli.</p> <p>3.Apuvälineiden käyttäjille annetaan tietoa uuden teknologian tuomista mahdollisuuksista.</p>	<p>Terveystuotopalvelut / vastuuhenkilöt Vammaispalvelut / vastuuhenkilöt Hyvinvointipalvelut / vastuuhenkilöt</p>

<p>8. Kulttuuri, liikunta ja vapaa-aika</p> <p>Vammaisten henkilöiden hyvinvointia edistetään kulttuuri-, liikunta- ja vapaa-ajan palveluilla.</p>	<p>Huomioidaan kulttuuri-, liikunta- ja vapaa-ajan palveluissa vammaisten tarpeet ja palveluiden saatavuus:</p> <p>1. Tarjotaan monipuolisia ja eri-ikäisiä kiinnostavia kulttuuri-, liikunta- ja vapaa-ajan palveluita.</p> <p>2. Palveluita kehitetään ottaen huomioon se, että ne ovat kaikkien käyttäjien saatavissa / esteettömiä.</p> <p>3. Henkilökunnalla on riittävä osaaminen ja ammattitaito erityisryhmien huomiointiin.</p> <p>4. Palveluita/kokoelmia on riittävästi huomioiden vammaisten tarpeet.</p> <p>5. Edistetään vammaisten liikunnan harrastamista.</p>	<p>Kulttuuripalvelut / vastuuhenkilöt Liikunta- ja nuorisopalvelut / vastuuhenkilöt Vammaisneuvosto Sosiaalipalvelut / vammaispalvelut / vastuuhenkilöt Hyvinvointipalvelut / vastuuhenkilöt Järjestöt</p>
<p>9. Tiedonsaanti ja tiedotus</p> <p>Tiedotuksella ja yhteistyöllä edistetään vammaisen henkilön osallisuutta, osallistumista sekä tiedonsaantia.</p>	<p>Avoin tiedotus, tiedonsaanti, vammaistietoisuuden lisääminen ja eri tahojen välinen yhteistyö:</p> <p>1. Järjestöjen kautta tapahtuvaa tiedottamista ja yhteistyötä kehitetään.</p> <p>2. Edistetään tiedottamisen selkokieli-syyttä ja esteettömyyttä * Vammaispalveluopas päivitetään ja julkaistaan myös kaupungin verkkosivuilla.</p>	<p>Strateginen hallinto / Viestintä Sosiaalipalvelut / Vammaispalvelut / vastuuhenkilöt Hyvinvointipalvelut / vastuuhenkilöt Vammaisneuvosto Järjestöt</p>

8. LIITTEET

Linkkejä

Valtakunnallinen vammaisneuvosto

<http://www.vane.to/ajankoht.html> (Valtakunnallinen vammaisneuvosto)

Rovaniemen Vammais- ja Kansanterveysjärjestöt ry:n eli RoVaKa:n jäsenyhdistykset

[Balanssi ry](#)

[Erityislasten Omaiset ELO ry](#)

[Kynnys ry Lapin aluetoiminta](#)

[Aivoliitto ry](#)

[Lapin Aivovammayhdistys ry](#)

[Lapin Allergia- ja Astmayhdistys ry](#)

[Lapin CP-yhdistys ry](#)

[Lapin Dysfasiayhdistys ry](#)

[Lapin Epilepsiyhdistys ry](#)

[Lapin Ilco ry](#)

[Lapin Läänin Lihastautiyhdistys ry](#)

[Lapin Meniereyhdistys ry](#)

[Lapin MS-yhdistys ry](#)

[Lapin Muistihäiriö- ja Dementiayhdistys ry](#)

[Lapin Näkövammaiset ry](#)

[Lapin Psoriasisyhdistys ry](#)

[Napapiirin Hengitysyhdistys ry](#)

[Pohjois-Suomen Polioinvalidit ry](#)

[Pohjois-Suomen Syöpäyhdistys ry Rovaniemen osasto](#)

[Rovaniemen Kehitysvammaisten Tukiyhdistys ry](#)

[Rovaniemen Reumayhdistys ry](#)

[Rovaniemen Seudun Diabetesyhdistys ry](#)

[Rovaniemen Seudun Keliakiayhdistys ry](#)

[Rovaniemen Seudun Kuulonhuolto ry](#)

[Rovaniemen Seudun Parkinsonkerho](#)

[Rovaniemen Seudun Sydänyhdistys ry](#)

[Rovaniemen Viittomakieliset ry](#)

Vammaisten asemaan vaikuttavia keskeisiä säädöksiä ja muita dokumentteja

Alla luettelo kunnan vammaispolitiikan kannalta merkittävistä säädöksistä ja dokumenteista.

- Asetus ammatillisesta koulutuksesta 811/1998
- Asetus kehitysvammaisten erityishuollosta 988/1977
- Asetus lääkinnällisestä kuntoutuksesta 1015/1991
- Asetus opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta 806/1998
- Asetus sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 912/1992
- Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 759/1987
- Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun asetuksen 4 ja 5 §:n muuttamisesta 102/1995
- Hallintolaki 434/2003
- Kansalaisuuslaki 359/2003
- Kielilaki 423/2003
- Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998
- Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977
- Laki nuorisolain muuttamisesta 693/2010
- Laki omaishoidon tuesta 937/2005
- Laki perusopetuslain muuttamisesta 642/2010
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000
- Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalveluista 133/2010
- Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain muuttamisesta 981/2008
- Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987
- Laki ylioppilastutkinnon järjestämisestä 672/2005
- Liikuntalaki 1054/1998
- Lukiolaki 629/1998
- Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/1999
- Nuorisolaki 72/2006
- Opetusministeriön asetus ammatillisista perustutkinnoista 216/2001
- Perusopetuslaki 628/1998
- Sosiaalihuoltolaki 710/1982
- Suomen perustuslaki 731/1999
- Terveystieteiden laki 1326/2010
- Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista 352/2003
- Valtioneuvoston asetus kielilain täytäntöönpanosta 433/2004
- Ylioppilastutkintoasetus 144/2001

Muita vammaisuuteen ja vammaisten asemaan liittyviä dokumentteja

- Ammatillisen erityisopetuksen toimenpideohjelma. Opetusministeriö, 2004
- International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps, A Manual of Classification, World Health Organization, Geneva, 1980.
- Euroopan neuvoston vammaispoliittinen ohjelma 2006–2015

- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet, Opetushallitus, 2004
- Suomen rakentamismääräyskokoelma
- Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus ICF. 2004. Helsinki: Stakes. (287 s.)
- Valtioneuvoston selonteko vammaispolitiikasta 2006. STM:n julkaisu 2006:
- Yhdistyneiden Kansakuntien Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus

9. KÄSITTEET

Subjektiiivinen oikeus: Subjektiiivinen oikeus on oikeusjärjestyksen kansalaiselle antama valta jonkin edun saamiseen.

10. LÄHTEET

- Eloranta, Hanna 2006.** Asiakkuuden ja osallisuuden rakentuminen palveluohjauksessa. Pro gradu. Tampereen yliopisto. Terveystieteen laitos.
- Kajasviita, Henna 2010:** Selvitys kehitysvammaisten henkilöiden asumisesta Rovaniemellä. Rovaniemen kaupunki.
- Kansaneläkelaitos 2011:** Kelan vammaisetuuksien saajat raportti joulukuulta 2010. (www-sivut) http://raportit.kela.fi/ibi_apps/WFServlet?IBIF_ex=NIT147AL (luettu 25.2.2011).
- Kansaneläkelaitos 2011:** Kelan vammaistuet ja palvelut. (www-sivut) <http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/150801124859EH?OpenDocument>. (luettu 10.3.2011).
- Lehto, Markku;** kaikki mukaan! osatyökykyiset työmarkkinoilla, Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2011:5, selvityshenkilön raportti, Helsinki 2011.
- Rovaniemen kaupungin ja Rovaniemen maalaiskunnan vammaispoliittinen ohjelma vuosille 2005 – 2008.**
- Rovaniemen kaupunki 2009:** Perusturvalautakunta 27.1.2009. Vammaispoliittisen ohjelman laadittaminen vuosille 2009 – 2012.
- Rovaniemen kaupunki 2010:** Asukkaat kehitysvammaisten ryhmäkodeissa 2008 – 2010 vuosien päätyessä. Rovaniemen kaupungin sosiaalipalveluiden oma tilasto.
- Rovaniemen kaupunki 2010:** Kaupunginhallitus 25.10.2010, 320 §. Otto-oikeuden käyttäminen/perusturvalautakunnan päätös 101§ Sosiaalinen työllistäminen Rovaniemellä.
- Rovaniemen kaupunki 2010:** Palveluhankintastrategia vuosille 2010 – 2015.
- Rovaniemen kaupunki 2010:** Perusturvalautakunta 14.9.2010 § 101. Sosiaalinen työllistäminen Rovaniemellä.
- Rovaniemen kaupunki 2010:** Rovaniemen kaupunginvaltuuston hyväksymä kaupunkistrategia vuosille 2011 – 2014. Rovaniemen kaupungin talousarvio 2011 ja taloussuunnitelma 2011 – 2014.
- Rovaniemen kaupunki 2010:** Rovaniemellä vuonna 2010 omaishoidon tuella hoidetut, henkilökohtainen apu vaikeavammaiselle ja kuljetuspalvelut vaikeavammaiselle. . Rovaniemen kaupungin sosiaalipalveluiden oma tilasto.
- Rovaniemen kaupunki 2010:** Vaikeavammaisten palveluasuminen vuosina 2008 – 2010. Rovaniemen kaupungin sosiaalipalveluiden oma tilasto.
- Rovaniemen kaupunki 2011:** Vammaisneuvostojen tehtävät ja jäsenet.
- Sosiaali- ja terveysministeriö, kuntainfo 4/2009:** Vammaispalvelulain muutokset 1.9.2009 lukien. (www-sivut) <http://www.stm.fi/tiedotteet/kuntainfot/kuntainfo/view/1418362>. (luettu 25.3.2011)
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2010:** Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle. Suomen vammaispoliittinen ohjelma, VAMPO 2010 – 2015. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2010:4. Helsinki.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2010;** Vammaispalvelulain muutosten toimeenpano Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2011:13, Ohjausryhmän muistio, (www-sivut). http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=2872962&name=DLFE-15228.pdf Helsinki 2010 (luettu 29.3.2011)
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2010:** Vammaisten asemaa parannetaan konkreettisin toimenpitein – tiedote 233/2010. (www-sivut). <http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/view/1523938#fi> (luettu 2.2.2011).
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2011:** Suunnitteluryhmä valmistelee vammaistutkimuksen professoria. Verkkouutinen 20.01.2011. (www-sivut) <http://www.stm.fi/tiedotteet/verkkouutinen/view/1550671>. (luettu 19.4.2011).
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2011:** Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle. Suomen vammaispoliittinen ohjelma, VAMPO 2010 – 2015. Selkokielen julkaisu. Sosiaali- ja terveysmi-

nisteriön julkaisuja 2011. Helsinki (www-sivut)

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1087418&name=DLFE-14932.pdf (luettu 22.3.2011).

Sosiaali- ja terveysministeriö 2011: Vammaispalveluja koskeva lainsäädäntö

http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/lainsaadanto/vammaiset (luettu 24.3.2011)

Sosiaaliportti.fi; Vammaispalvelulain käsikirja, www-sivut (luettu 21.3.2011)

Suomen YK –liitto 2009: YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja. Somero. (www-sivut)

http://www.ykliitto.fi/files/vammaistenoikeudet_kirjanen_net.pdf (luettu 8.4.2011)

Tallavaara Marja-Sisko 2010: Kehitysvammaisten ihmisten asuminen Lapissa 2010 ja 2016. Sosiaali- ja terveysministeriö. KASTE.

Valtioneuvoston päätös 1986: Valtakunnallisesta vammaisneuvostosta N:o 195.

wikipedia.org/wiki/Subjektiivinen_oikeus (luettu 26.5.2011)